

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу Ю. В. Рудоманенко
«Психологічні особливості прокрастинації особистості:
позитивні та негативні прояви і наслідки»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю – 053 психологія.

Рецензовану дисертацію присвячено теоретичному обґрунтуванню й експериментальному вивченню проблеми прокрастинації особистості, її проявів та наслідків. Така постановка проблеми вважається нами актуальною та своєчасною як з огляду на запити суспільства, психологічної практики так і у зв'язку з необхідністю уточнення окремих положень сучасної психології та необхідності проведення міждисциплінарних досліджень прокрастинації. Тож за рівнем постановки проблеми можна констатувати, що робота відповідає сучасним запитам психології та актуальному поєднанню теорії, емпірії та практики.

У дисертації чітко визначені об'єкт, предмет, мета, гіпотеза і завдання дослідження. Сформульовані наукові положення, висновки і рекомендації аргументовані, подаються повно та ґрунтовно. Дисертаційна робота є самостійним, логічно побудованим дослідженням проблеми психологічних особливостей прокрастинації особистості. Не підлягає сумніву практична значущість проведеного дослідження. Робота володіє науковою новизною – заслуговує на увагу авторський погляд на структуру феномену, класифікацію проявів та наслідків зволікань, висновки емпіричного дослідження.

Наукові положення і висновки дисертаційного дослідження Ю.В.Рудоманенко є результатом комплексного науково обґрунтованого дослідження, виконаного авторкою на високому теоретико-методологічному рівні. На основі теоретичного та методологічного аналізу розкрито зміст прокрастинації, виділено її структуру, встановлено перелік проявів і наслідків прокрастинації, які особистість визначає як позитивні та негативні, визначено індивідуально-психологічні особливості прокрастинатора.

Робота містить методичні засади та результати емпіричного дослідження досліджуваної проблеми прокрастинації особистості. Практичну значущість

роботи посилює створені авторські психодіагностичні методики, спрямовані на виявлення структурних компонентів, проявів та наслідків прокрастинації особистості, життєвих сфер зволікань, їх апробація, перевірка психометричних параметрів. Перелік обраних автором додаткових методик досить повно дозволяє виявити всі показники та характеристики, які містяться в розробленій теоретичній моделі. Емпіричним шляхом за допомогою кореляційного, факторного та множинного регресійного аналізу встановлено: психологічні особливості та взаємозв'язки структурних компонентів, позитивних та негативних проявів і наслідків прокрастинації особистості, життєвих сфер зволікань у прийнятті рішень, властивостей особистості.

У вступі розкривається безсумнівна актуальність проблеми феномену прокрастинації особистості, його позитивних та негативних проявів і наслідків, визначаються об'єкт і предмет дослідження; вказується його мета – теоретично обґрунтувати та емпірично вивчити структуру прокрастинації особистості, позитивні та негативні прояви і наслідки прокрастинації особистості, індивідуально-психологічні особливості прокрастинатора. Відповідно до мети сформульовані завдання:

1. На основі теоретичного та методологічного аналізу розкрити зміст прокрастинації, виділити її структуру.
2. Встановити перелік проявів і наслідків прокрастинації, які особистість визначає як позитивні та негативні, визначити індивідуально-психологічні особливості прокрастинатора.
3. Розробити психодіагностичний інструментарій для вивчення структури, проявів та наслідків прокрастинації особистості, життєвих сфер зволікань; підібрати комплекс методик, спрямованих на діагностику індивідуально-психологічних особливостей осіб з різним рівнем прокрастинації.
4. Встановити зв'язок позитивних та негативних проявів і наслідків прокрастинації особистості з структурою феномену та з індивідуально-психологічними особливостями особистості.

5. Виявити психологічні чинники прокрастинації, позитивних і негативних її наслідків для особистості.

6. Описати психологічні характеристики осіб, які розрізняються рівнем прокрастинації.

Зазначаються методологічні основи, методи та організація дослідження, теоретичне та практичне значення, надаються відомості про апробацію та впровадження результатів роботи.

Окреслюється зв'язок роботи з науковою темою кафедри загальної та диференційної психології «Індивідуально-психологічні особливості професійного самоздійснення особистості» (номер держреєстрації 0119U002018, затверджена до виконання рішенням Вченої Ради Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д.Ушинського, протокол №5 від 28.12.18 р.).

Описується наукова новизна:

Вперше: побудовано концептуальну модель прокрастинації, у структурі якої, окрім когнітивного, часового, поведінкового та емоційного компонентів, *виділено* ціннісний компонент;

отримано конфігурацію детермінованості прокрастинації, яка свідчить про тісний зв'язок прокрастинації з її наслідками для людини, що виявляються через їх прояви у поведінці;

встановлено, що наслідки прокрастинації можуть за певних умов ставати її чинниками, тобто прокрастинація породжує подальшу прокрастинацію, що призводить до закріплення такої поведінки та утворення типових характерних рис прокрастинатора;

виявлено психологічні чинники прокрастинації особистості та позитивних і негативних її наслідків для особистості; визначено психологічний портрет особистості, яка стикається з негативними та/або позитивними наслідками прокрастинації; сформульовано власну класифікацію наслідків прокрастинації особистості.

Створено комплекс психодіагностичних методик: «Опитувальник структурних компонентів прокрастинації особистості»; «Опитувальник

наслідки прокрастинації особистості»; «Опитувальник прояви прокрастинації особистості»; «Опитувальник зволікання у життєвих сферах особистості».

Поглиблено розуміння щодо проявів та життєвих сфер зволікань особистості, індивідуально-психологічних особливостей прокрастинатора, поведінкові прояви та наслідки зволікань, можливості їх корекції та превенції; *конкретизовано* визначення прокрастинації.

У першому розділі «Теоретико-методологічні основи дослідження прокрастинації особистості» Юлія Володимирівна детально аналізує теоретичні передумови дослідження зазначеного феномена. Розкрито структура, види та типи прокрастинації у різних дослідницьких підходах до вивчення означених питань. Побудовано авторську структурну модель феномену прокрастинації особистості, яка складається з п'ятих нерозривно пов'язаних між собою компонентів: когнітивного, часового, поведінкового, ціннісного та емоційного компонентів. Уточнено авторкою визначення феномену прокрастинації особистості: «прокрастинація – це завжди ірраціональне відтермінування важливих рішень з супутнім відчуттям емоційного дискомфорту». Надано власні погляди та класифікації щодо проявів та наслідків прокрастинації особистості. Обґрунтовано суб'єктивний фактор у визначенні позитивного та негативного у проявах та наслідках прокрастинації особистості.

У другому розділі «Організаційно-методичні основи дослідження психологічних особливостей прокрастинації особистості» розроблено та описано умови організації та етапи проведення дослідження, аналіз існуючих методів дослідження феномену прокрастинації, особливості створення авторських опитувальників вивчення прокрастинації особистості, огляд додаткових методик дослідження психологічних особливостей проявів та наслідків прокрастинації особистості.

У третьому розділі «Результати емпіричного дослідження психологічних особливостей прокрастинації особистості» емпіричним шляхом за допомогою контент-аналізу, кореляційного, факторного та множинного регресійного аналізу встановлено: психологічні особливості та взаємозв'язки структурних компонентів, позитивних та негативних проявів і наслідків прокрастинації

особистості, життєвих сфер зволікань у прийнятті рішень, властивостей особистості.

У висновках наведено узагальнення щодо основних надбань психологічної науки з проблеми прокрастинації особистості та власного теоретичного та емпіричного дослідження щодо означених мети та завдань дисертації «Психологічні особливості прокрастинації особистості: позитивні та негативні прояви і наслідки». Наголошується, що прокрастинація – феномен «складний», багатокomпонентний, поширюється на багато сфер людської діяльності: навчальну, трудову, соціальну, побутову. Детермінанти прокрастинації: перманентні та ситуативні; внутрішні (особливості особистості людини) та зовнішні (характеристики самих завдань, наявність термінів). Види прокрастинації: прокрастинація у виконанні завдань та прокрастинація в прийнятті рішень. Серед фундаментальних типів прокрастинації дослідники виділяють два: «розслаблену» (пасивну) і «напружену» (активну). Прокрастинація завжди проявляється в діяльності, результат якої завжди важливий для особистості, тобто значущий та цінний. Прокрастинацію розглядають в конструктивному та в деструктивному контексті. Більшість дослідників акцентують у визначенні прокрастинації негативні наслідки прокрастинації.

Результати дослідження знайшли повне відображення у 18 наукових публікаціях, кількість, обсяг та зміст друкованих праць відповідають вимогам МОН України до підготовки докторів філософії, апробації результатів дисертаційного дослідження.

Водночас рецензована робота не позбавлена певних недоліків та дискусійних питань, на яких хотілося б зупинитися.

1. У першому розділі авторка дійшла висновку, що проявами прокрастинації можна вважати поведінку, тобто вчинки особистості – зволікання з прийняттям важливого рішення та відволікання на другорядні справи. У другому ж розділі у авторському опитувальнику проявів прокрастинації особистості (ОППО) авторкою окреслено лише два типи проявів

поведінки, та, відповідно до двох шкал: Шкала Активні прояви та Шкала Пасивні прояви. Добре було б пояснити, яким чином співвідносяться між собою надані класифікації проявів зволікань.

2. У підрозділі 1.4 «Суб'єктивний фактор у визначенні позитивного та негативного у проявах та наслідках прокрастинації особистості» авторкою пояснюється ідея полюсної характеристики будь-якого явища, коли на іншому континуумі знаходиться протилежне. Хотілося б більш детального пояснення доцільності визначення позитивного або негативного у психічних феноменах особистості, зокрема, прокрастинації.

3. Науково-методичні рекомендації щодо психологічної корекції та превенції прокрастинації особистості потребують більш детального викладення, наведення всіх складових програми, описі критеріїв, що перевіряються, співвіднесення з існуючими основами, що виділені та доведені емпіричним шляхом.

Утім, зазначені зауваження й побажання не знижують якості дисертаційного дослідження, мають рекомендаційний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації Рудоманенко Юлії Володимирівни.

Отже, дисертаційна робота «Психологічні особливості прокрастинації особистості: позитивні та негативні прояви і наслідки», виконана на високому науковому рівні та відповідає вимогам наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44, а її авторка – Рудоманенко Юлія Володимирівна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія.

Рецензент
доктор психологічних наук, дійсний член
НАПН України, професор кафедри
теорії та методики практичної психології
Державного закладу
«Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»

О.Я.Чебикін